

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 16. září 2021 ve věci č. 20741/10 – *X proti Polsku*

Senát první sekce Soudu rozhodl šesti hlasy proti jednomu, že došlo k porušení článku 14 zakazujícího diskriminaci ve spojení s článkem 8 Úmluvy, který zaručuje právo na respektování rodinného života, jelikož rozhodnutí vnitrostátních soudů o omezení rodičovských práv stěžovatelky a svěření dítěte do péče jejího bývalého manžela byla založena výhradně či v rozhodující míře na sexuální orientaci stěžovatelky.

I. Skutkové okolnosti

V manželství stěžovatelky s panem Y se narodily čtyři děti. V roce 2005 stěžovatelka navázala vztah s ženou, paní Z, a následně požádala o rozvod. Soud jejímu návrhu vyhověl; současně jí svěřil do péče všechny děti. V říjnu 2006 požádal exmanžel stěžovatelky o změnu úpravy péče o děti. Samosoudce si nechal zpracovat dva znalecké posudky. V prvním z nich znalec uvedl, že by bylo možné ponechat děti v péči matky pouze za předpokladu, pokud by ukončila vztah se Z. V opačném případě je nutné svěřit děti do péče otce v zájmu jejich sociálního a emocionálního vývoje. V druhém případě byla stěžovatelka znalcem přímo dotazována, zda měla pohlavní styk s partnerkou a zda je homosexuální. Znalec posléze dospěl k závěru, že by děti raději žily se svým otcem. S přihlédnutím k těmto skutečnostem okresní soud rozhodl o omezení rodičovských práv stěžovatelky a o svěření všech dětí do péče otce. V odůvodnění soud mj. zmínil, že exmanžel stěžovatelky navázal nový vztah a děti jeho novou partnerku přijaly. Dále soud poukázal na to, že stěžovatelka není ochotna ukončit vztah se Z.

Stěžovatelka se vůči tomuto rozhodnutí odvolala. Namítala, že během manželství i po jeho rozpadu to byla především ona, kdo o děti pečoval. Její exmanžel netrávil s dětmi čas, ani nevyužíval svého práva na styk s dětmi. Krajský soud neshledal odvolání stěžovatelky důvodným, přestože její bývalý manžel navrhl, aby jí soud svěřil do péče nejmladší dítě. Uznal totiž, že chlapec má s matkou silnější vztah a jeho převzetí do péče by bylo obtížné.

V dubnu 2008 stěžovatelka požádala okresní soud, aby jí svěřil do péče nejmladší dítě. Jelikož jej odmítla předat bývalému manželovi, samosoudce rozhodl o nuceném přemístění chlapce k otci (v té době bylo dítěti šest let). Samosoudce posléze nechal vypracovat nový znalecký posudek. V něm znalec shledal, že oba rodiče mají stejné rodičovské schopnosti. Považoval ovšem za vhodné, aby nejmladší dítě žilo společně se svými sourozenci. Dále shledal důležitost role otce při budování mužského vzoru pro chlapce. Jelikož samosoudce přisvědčil závěru znaleckého posudku, žádost stěžovatelky zamítl. Tato znovu podala odvolání, kterému krajský soud nevyhověl.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 ÚMLUVY VE SPOJENÍ S ČLÁNKEM 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že jí na základě její sexuální orientace byla odepřena péče o nejmladší dítě.

Soud úvodem připomněl, že článek 14 Úmluvy poskytuje ochranu před odlišným zacházením s jednotlivci, kteří se nacházejí v obdobné nebo relevantně podobné situaci, a to bez objektivního a rozumného odůvodnění. Jinými slovy, rozdílné zacházení je diskriminační, pokud nesleduje „legitimní cíl“ a neexistuje-li „rozumný vztah přiměřenosti“ mezi použitými prostředky a sledovaným cílem (*Molla Sali proti Řecku*, č. 20452/14, rozsudek velkého senátu ze dne 19. prosince 2018, § 135). Dále Soud zdůraznil, že odlišné zacházení založené výhradně nebo v rozhodující míře na faktorech týkajících se sexuální orientace je dle Úmluvy nepřijatelné. Ospravedlnění rozdílného zacházení na základě sexuální

orientace si žádá „zvláště přesvědčivé a závažné důvody“ a prostor pro uvážení státu je zde malý (*Pajić proti Chorvatsku*, č. 68453/13, rozsudek ze dne 23. února 2016, § 84).

V projednávané věci se zmínky o sexuální orientaci stěžovatelky, resp. o jejím vztahu s jinou ženou, objevovaly ve všech fázích vnitrostátního soudního řízení. Byly totiž součástí znaleckých posudků, které představovaly stěžejní podklady pro rozhodnutí soudů. Soud proto shledal, že se stěžovatelkou bylo zacházeno odlišně než s kterýmkoliv jiným rodičem, který žádá o svěřeni dítěte do své péči, a to na základě její sexuální orientace.

Soud se následně zabýval tím, zda bylo možné takové odlišné zacházení považovat za ospravedlnitelné. Po zhodnocení všech individuálních okolností případu shledal, že tomu tak nebylo. Nebyl totiž přesvědčen o tom, že by důvody, na které se vnitrostátní soudy odvolávaly (význam mužského vzoru ve výchově chlapce a společného soužití sourozenců), přispěly k dosažení deklarovaného nejlepšího zájmu nejmladšího dítěte. Soud naopak konstatoval, že tyto důvody nesprávně převážily nad ostatními podstatnými skutečnostmi: vnitrostátní soudy nezohlednily, že stěžovatelka byla hlavní pečovatelkou o nejmladší dítě před jeho nuceným přemístěním k otci. Silné pouto mezi dítětem a matkou navíc uznali všichni znalci, a dokonce i samotný otec, který v průběhu soudního řízení navrhl, aby chlapec zůstal v péči matky. Vnitrostátní soudy současně pochybily, když nezkoumaly postoje partnerky stěžovatelky, ani roli, kterou hrála v životě nezletilého dítěte. Soud dále považoval za důležité poznamenat, že znalecké posudky nezjistily nic znepokojivého ohledně aktuálního vývoje dítěte či ohrožení jeho výchovy. Současně nic nenasvědčovalo tomu, že by se státní orgány obávaly možnosti, že by matka bránila otci v kontaktu s jeho potomkem, případně že by přítomnost Z měla na malého chlapce nepříznivý vliv. Z odůvodnění rozhodnutí vnitrostátních soudů navíc plyne, že pozitivní hodnocení stěžovatelky ve vztahu k péči o děti podmiňovaly tím, že tato ukončí svůj vztah se Z – přičemž však zároveň plně akceptovaly skutečnost, že stěžovatelčin exmanžel rovněž navázal nový vztah, z něhož se mu narodilo další dítě.

Ve světle výše uvedeného Soud uzavřel, že se stěžovatelkou bylo zacházeno odlišně než s kterýmkoliv jiným rodičem, který žádá o svěřeni dítěte do své péči. Tento rozdíl přitom byl výhradně či v rozhodující míře založen na její sexuální orientaci. Došlo tedy k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

III. Oddělené stanovisko

Soudce Wojtyczek ve svém nesouhlasném stanovisku nejprve namítl, že přestože rozhodnutí Soudu obsahuje zjištění a tvrzení, která mohou mít dopad na práva a zájmy dotčených osob, žádná z nich nebyla vyslechnuta nebo vyzvána k předložení stanoviska. Zmínil také, že projednávaný případ byl skutkově velmi složitý. Rozhodnutí Soudu proto vytkl, že v něm byly uvedeny pouze krátké výňatky z předložených dokumentů, což může poskytovat zkreslený obraz. Dále uvedl, že rozhodnutí Soudu považuje za nepřesvědčivé, neboť se Soud neřídil svou ustálenou metodologií v oblasti diskriminace (srov. *Molla Sali proti Řecku*, cit. výše, § 133–137). Podotkl rovněž, že Soud nepředložil žádný důkaz, který by prokázal, že pro chlapce z rozvrácených rodin není mužský vzor důležitý a že jeho význam nestoupá s věkem dítěte. V tomto ohledu naopak sám poukázal na literaturu, ze které dle jeho přesvědčení vyplývá, že přítomnost otce je pro utváření osobnosti syna klíčová, resp. že jeho nepřítomnost má pro chlapce dalekosáhlé negativní účinky.